

SÜREK Alevilik – Bektaşilik ve Kültür Araştırmaları Dergisi, Sayı 4, 2025, 122-129

E-ISSN: 3023-5529

Tanıtma / Review

ABDOLVAHİD SOOFİZADEH (2024). SAFEVİLER (1501-1736). İSTANBUL: SELENGE YAYINLARI. 127 S. ISBN: 978-625-6967-64-9

ABDOLVAHİD SOOFİZADEH (2024). SAFAVIDS (1501-1736). ISTANBUL: SELENGE PUBLICATIONS. 127 P. ISBN: 978-625-6967-64-9

Belma DÖNMEZ

Dr., Bağımsız Araştırmacı

belma.ege16@gmail.com

 0000- 0001-9111-8757

ÖZ

ABSTRACT

Geliş Tarihi:
(Received)

24.04.2025

Kabul Tarihi:
(Accepted)

16.06.2025

Yayın Tarihi:
(Published)

30.06.2025

Anahtar
Kelimeler

Safevî Devleti
Şah İsmail
Şah Abbas
Şiilik
Kızılbaş

Keywords

Safavid State
Shah İsmail
Shah Abbas
Shiism
Kizilbash

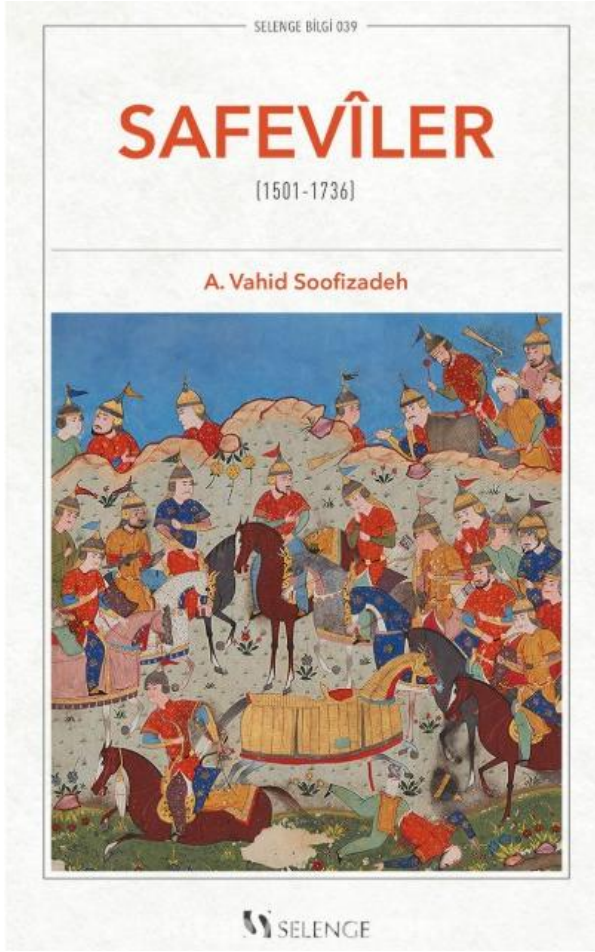
Abdolvahid Soofizadeh tarafından kaleme alınan *Safevîler (1501-1736)* adlı eser, Safevî Devleti'nin tezahürünü, ideolojisini, siyasi ve askerî tarihinin yanı sıra idari kurumlarını genel hatlarıyla incelemektedir. Yazar, ilk olarak Safevî Devleti'nin kuruluşundan önceki Azerbaycan bölgesinin siyasi ve dinî durumunu ve devletin kurucularının kökenine dair görüşleri ele almıştır. Ayrıca Safevîlerin Şiiliği resmî mezhep olarak benimsemelerinin sebeplerini ve Sünnî İslam dünyasının hamisi konumundaki komşuları Osmanlı Devleti'yle giriştikleri mücadelelerin altında yatan ideolojik gerçekleri ortaya koymuştur. Daha sonra sırasıyla tahta çıkan Safevî şahlarının dönemleri, devletin çöküş sebepleri ve Safevî Devleti'nin idari, dinî ve askerî kurumları hakkında bilgiler sunmuştur.

Abdolvahid Soofizadeh's *Safavids (1501-1736)* analyzes the manifestation, ideology, political and military history, as well as administrative institutions of the Safavid state in general terms. First of all, the author discusses the political and religious situation of the Azerbaijan region before the establishment of the Safavid state and the views on the origin of the founders of the state. He also reveals the reasons for the Safavids' adoption of Shiism as the official sect and the ideological realities underlying their struggles with their neighbor, the Ottoman Empire, the protector of the Sunni Islamic world. He then provides information on the reigns of the Safavid shahs, the reasons for the state's collapse, and the administrative, religious, and military institutions of the Safavid state.

Atıf/Cite as: Dönmez, B. (2025). Abdolvahid Soofizadeh, 2024, Safevîler (1501-1736). İstanbul, Selenge Yayınları. SÜREK Alevilik – Bektaşilik ve Kültür Araştırmaları Dergisi, 4, 122-129.

© 2025 Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Hacı Bektaş Veli Araştırma ve Uygulama Enstitüsü. Her hakkı saklıdır. Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Hacı Bektaş Veli Research and Application Institute. All rights reserved.

Giriş

Abdolvahid Soofizadeh, Lisans ve Yüksek Lisans eğitimini İran'da almıştır. Doktora eğitimini ise Ankara Üniversitesi'nde "Kaçar Hanedanlığı Döneminde Osmanlı-İran Siyasi İlişkileri" adlı teziyle 2014 yılında tamamlamıştır. 2015'ten beri, Aksaray Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümünde çalışmakta olup 2021 yılında Doçent unvanını almıştır. Soofizadeh, İslamiyet sonrası İran coğrafyasında kurulan devletlerin Anadolu coğrafyası ile olan ilişkileri üzerine çalışmalarını devam ettirmektedir. Soofizadeh'e ait birkaç makale şunlardır: "XIX. Yüzyılda Avrupalı Seyyahların Gözünden Tebriz"; "Hârizmşahlar'ı Çöküşe Sürükleyen Hadise: Otrar Vâkası"; "Selçuklu Mimarisi Üzerine Bir İnceleme".

Çalışmanın konusunu teşkil eden 127 sayfalık bu kitap; "Giriş", "Safevî Devleti'nin Kuruluşundan Önce Azerbaycan, Safevîlerin Kökeni", "Şeyhlikten Şahlığa Safevî Devleti'nin Kuruluşu", "Şah İsmail Dönemi (1501-1524)", "Çaldıran Muharebesi (23 Ağustos 1514)", "Şah İsmail'in Vefatı ve Şah Tahmasb'ın Tahta Çıkışı", "Şah I. Abbas (1588-1629)", "Şah Safi (1629-1642)", "Şah II. Abbas (1642-1666)", "Şah Süleyman (1666-1694)", "Şah Sultan Hüseyin (1694-1722)", "Safevî Devleti'nin Çöküş Sebepleri", "Ekonomik Sebepler", "Dini Sebepler", "Safevîler Döneminde Devlet, Halk ve Sosyal Hayat", "Şah", "Vekil ve Vezir Makamları", "Vekil", "Vezir", "Saray İçi Emirler", "Kurçibaşı", "Kullar Ağası", "Eşik Ağası", "Tüfekçi Ağası", "Sarayın Dışındaki Emirler",

"Sınır Emirleri", "Valiler", "Beylerbeyi", "Eyaletlerde Bulunan Vezirler", "Eyaletlerde Bulunan Sâdırlar", "Eyaletlerde Bulunan Kurçibaşı" başlıkları ile "Safevî Hükümdarlarının Listesi", "Kaynakça" ve "Dizin"den oluşmaktadır.

Eserin giriş kısmında, Büyük Selçuklu Devleti'nin İslamiyet'i kabulünün Türk-İslam dünyası üzerinde yarattığı etkinin yanı sıra özellikle Azerbaycan bölgesinin ticari ve stratejik önemi üzerinde durulmuştur. Malazgirt'in ardından bölgede güç kazanmaya başlayan Selçukluların Sünni mezhebini yaymayı başardıklarını, İran ve çevresinde Türklerin hâkim olduğunu belirten yazar, Safevîlerin kuruluşunda tasavvufun nasıl etkili olduğunu açıklamıştır. Safevîleri ideolojik bir devlet olarak nitelendiren yazara göre devletin esas kurucusu Şah İsmail'in tahta çıkışıyla tasavvuftan siyasete geçiş resmîleşmiş ve Şiilik devletin resmî mezhebi hâline gelmiştir. Devletin henüz kuruluş aşamasında yaşadığı çeşitli problemlere değinen yazar, Şiiliğin devletin resmî mezhebi olarak benimsenmesinin nedenlerini de kısaca açıklamıştır. Bu konu, özellikle Şah İsmail'le ilgili başlıkta etraflıca ele alınmıştır.

"Safevî Devleti'nin Kuruluşundan Önce Azerbaycan" adlı başlıkta, Azerbaycan bölgesinin tarihsel süreç içerisindeki jeopolitik önemi vurgulanmış, Moğol istilalarının sonucunda yaşanan siyasi, dinî ve toplumsal değişimler ele alınmıştır. Yazara göre Moğollar, bölgede sadece siyasi değil aynı zamanda ideolojik bir boşluk yarattı. Bunun sonucunda, XIII. yüzyılın sonlarına doğru Anadolu topraklarında birtakım aşırı Şiî tutkunu gruplar çoğalmaya başladı. Osmanlı Devleti'nin Şiilikle mücadelesine kısaca değinen yazar, Safevîlerin tasavvuf üzerine kurulmuş bir devlet olduğunu ve dolayısıyla ona ideolojik bir devlet olarak bakılmasının daha doğru olacağı kanaatindedir. Bu başlıkta, ayrıca döneme yakın en eski iki kaynağa atıfla Safevî Devleti'nin kurucularının kökenlerinden bahsetmiştir. Yazarın ele aldığı kaynakların ilki *Safvetü's-Safâ* adlı eserdir. Bu kitabın yazarı İbn-i Bezzaz, Safevî Devleti'nin kurucusu olarak tanımlanan ve devletin ismi de ondan alınan kişi olarak kayıtlara geçen Şeyh Safiyüddin'in oğlu Şeyh Sadreddin Musa'nın müridi idi. Bu eser, muhtemelen Şeyh Safiyüddin'in ölümünden yaklaşık 25 sene sonra yani 1357-58 yıllarında kaleme alınmıştır. Diğer önemli bir eser ise doğum tarihi kesin olmamakla beraber 1560'lı yıllarda olması muhtemel olan ve Farsça yazılan İskender Bey Türkmen (Münşi)'nin *Âlem-ârâ-yı*

Abbasi adlı eseridir. Bu bölümün sonunda, önemli ve günümüzde dahi tartışılmaya devam eden Safevî Hanedanlığının etnik kökenine dair bilgiler vermektedir. Güvenilir kaynaklara göre, Safevî Hanedanının Türkmen oldukları ile ilgili görüşler mevcuttur. İran asıllı hatta Kürt ve Arap oldukları da öne sürülmüştür. Ancak yazar, Safevî Devleti şahlarının ırktan ziyade ideolojilere daha çok önem verdiklerini ileri sürmektedir. Çünkü yazarın ifadesiyle Safevî şahları, kendilerini Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcileri olarak görüyorlardı. Ayrıca Şii inancında, Mehdi'nin ölümü zahiri bir ölüm olarak nitelendirilir ve onun döneceğine inanılır.

“Safevîlerin Kökeni” adlı başlıkta, devletin kurucularının kökenleri ve hayatları hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir. Yazarın naklettiğine göre, bu konuyla ilgili ilk bilgileri XI. yüzyılda sufi ve sufilik tarikatında olan, tasavvufla ilgilenen, Erdebil bölgelerinin yakınlarında toprak sahibi olan Firuz Şah Zerrin Kulah vermiştir. O, Erdebil haricinde Gılân bölgelerinde de özel ikametgâh edinmişti. Bölge halkı, tasavvufla ilgilendiği ve dürüst bir kişiliğe sahip olduğu için onun müridi oluyorlardı. Onun soyundan gelen Emin Muhammed Cebraîl'in oğlu Seyh Safiyüddin, 1252-53 yılında Erdebil kasabasında dünyaya gelmiştir. Bazı kaynaklarda, Şeyhin soy kütüğü İmam Musa Kâzım ve Hz. Muhammed'e bağlanmaktadır. Ancak bu görüşü kabul etmeyen kesimler de vardır. Yazar, onların bu inanç ve iddialarına karşı ileri sürülen görüşleri gerekçeleriyle birlikte sunmuştur. Bu görüşü kabul etmeyenlere göre, o dönemde bütün Müslüman ülkelerinde, özellikle de İran'da, iktidarı ele geçirmek isteyenler mutlaka kendisini Peygamber ya da bir sultan soyuna mensup göstermek zorundaydı.

Yazar, ayrıca Şeyh Safiyüddin'in mezhebiyle ilgili ortaya atılan çeşitli görüşlerden bahsetmiştir. Yazara göre Şeyh Safiyüddin, Şii olmayıp Sünni ve Şafî kabul edilmektedir. Bunu da Hamdullah el-Müstevfi'nin *Nüzheti'l Kulûb* adlı eserinde yer alan bilgilere dayandırmaktadır. Bu zat, Erdebil bölgesi hakkında detaylı bilgi vermekte hatta Safiyüddin'in Sünni ve Şafî mezhebinde olduğunu nakletmektedir. Keza Erdebil şeyhleri ve halkı da ağırlıklı olarak Türk'tür.

“Şeyhlikten Şahlığa Safevî Devleti'nin Kuruluşu” adlı başlıkta, adından da anlaşılacağı üzere tarikattan devletleşmeye giden süreç ele alınmıştır. Şeyh Zahid Gilânî'nin yerine tarikatın başına Şeyh Safiyüddin geçmiş ve tarikatın adı da Safevî tarikatı olarak değişmiştir. Yazar, Gilânî tarikatında yaşanan değişimin hem tarikat içerisinde hem de bölgede yarattığı etkileri irdelemiştir. Müslümanlığı kabul eden bazı Moğol devlet adamlarının yanı sıra Doğu Anadolu'da ve Suriye'nin kuzeyindeki belli bölgelerde yaşayan Türkmenlerin bir kısmının Safevî tarikatına katıldıkları bilgisini vermiştir. Yazar ayrıca bu başlıkta, devletin esas kurucusu kabul edilen Şah İsmail'in Şiiliği resmî mezhep olarak kabul edişinden, Kızılbaşların ortaya çıkışından ve Osmanlı ile Safevîler arasındaki gerilimlerden bahsetmiştir. Şeyh Haydar, On İki Şii imamını simgeleyen, on iki dilimden oluşan ve özel bir şekilde hazırlanmış, üzerine beyaz bir tül bent sarılan kırmızı bir sarık yaptırmıştır. Bu tarihten itibaren bu sarık, Safevî Hanedanı müritlerinin karakteristik bir sembolü hâline geldi ve Osmanlıların alay ederek onlara Kızılbaş demelerine neden oldu. Yazar, başlangıçta Safevî şeyhlerinin müridi olan Türkmenlere Kızılbaş dendiğini, ancak bunun zamanla değişime uğrayarak Türkmen olmayan müritler için de kullanıldığını belirtmiştir. Bu bölümde, ayrıca Akkoyunluların lideri Rüstem'in Safevî tarikatını dağıtmak için yaptıkları, buna mukabil “Ehl-i İhtisas” olarak bilinen yedi kişilik grubun kaçışı ve İsmail'in tahta çıkışına giden süreç ele alınmıştır.

“Şah İsmail Dönemi (1501-1524)” adlı başlıkta, devleti yaklaşık yirmi üç yıl idare eden Şah İsmail'in çocukluğu, tahta çıkışı; siyasi, askerî ve idari tüm faaliyetleri ayrıntılı olarak ele alınmıştır. İsmail, Akkoyunlu merkezi Tebriz'i ele geçirip taç giymiş, Şah unvanını kullanarak hem tarikatın hem de devletin başına geçmişti. Yazar bu bölümde, Şah İsmail'in tahta çıkışında Türkmenlerin katkılarından bahsetmekte ve Şiiliği kabul etmesindeki motivasyonu ortaya koymaktadır. Buna göre, görece daha disiplinli ve ateşli silahlara sahip komşuları Osmanlı Devleti'ne karşı disiplinsiz Kızılbaş güçleriyle karşı koymak için onlara dinî bir motivasyon gerekiyordu. İşte bu sebeple Sünni komşularına karşı Şiiliği devlet ideolojisi hâline getirdi. Yazar, bölge halkının çoğunun Türkmen ve Sünni olduğu bir coğrafyada, Şiiliği yaymanın kolay olmadığını ve bunun için Şah İsmail'in baskı yaptığını belirtmiştir.

Osmanlılar ile savaşa girişmelerinin adeta kaçınılmaz olduğunu belirten Soofizadeh, taraflar arasında yaşanan ilk gerilimlerinden bahsetmiştir. Yavuz Sultan Selim ile giriştiği savaşı ise “Çaldıran Muharebesi (23 Ağustos 1514)” adlı başlıkta, detaylı olarak işlemiştir. Bu başlıkta, savaşın sebepleri, muharebe hazırlıkları ve savaşın sonuçlarının yanı sıra Safevîlerin mağlubiyet sebepleri de tartışılmıştır. Yazar burada, Osmanlı ile Safevî ordusundaki ateşli silahların kullanımlarını irdelemiş ve Safevîlerin bu konudaki zayıflıklarının hangi saiklere dayandığını açıklamıştır. Yazar, ayrıca Mısır'da hüküm süren Memlük Devleti'nin (1250-1517) de ateşli silah kullanımında Safevîlerle benzer inançlara sahip olduğunu ve aynı

şekilde Sultan Selim'e yenilerek devletin yıkıldığını belirtmiştir. Yazar bu başlığın sonunda, Şah İsmail döneminde iki grup arasındaki mücadeleden bahsetmiştir. Bir tarafta devletin kuruluşunda öncülük eden, savaşlarda ön saflarda olan Şah İsmail'in her daim yanında olan Ehl-i İhtisas grubuyla, diğer yanda Tacikler veya İran asıllı Ehl-i Kalem denilen saray içinde idari işlerden sorumlu olan kişilerden müteşekkil grup arasındaki çekişmeyi ve Şah İsmail'in bu konuda attığı adımları ele almıştır.

"Şah İsmail'in Vefatı ve Şah Tahmasb'ın Tahta Çıkışı" adlı başlıkta, Tahmasb dönemindeki uzun sürecin tamamı değil, onun döneminde yaşanan önemli birkaç hadise üzerinde durulmuştur. Onun döneminde, Horasan'da Kızılbaşlarla Özbekler arasında mücadeleler yaşandı. Yazar, yaşanan bu hadiseleri genel hatlarıyla işlemiştir. Ayrıca Kızılbaşlar ile İranlılar arasında devam etmekte olan güç savaşından, üçüncü bir denge unsuru olarak Kafkaslardan esir edilenlerin ülkeye getirilmesinden ve bunun yarattığı sosyal, idari ve askerî alanda yaşanan değişimlerden, Kanuni Sultan Süleyman dönemindeki Osmanlı-Safevî ilişkilerinden genel hatlarıyla bahsedilmiştir. Yazar son olarak, Şah İsmail'in tartışmalı ölümüne ve onun ardından patlak veren iktidar mücadelesine değinmiştir.

Soofîzadeh, "Şah I. Abbas (1588-1629)" adlı başlığın girişinde, on yedi yaşında tahta geçen Abbas'ın karşılaştığı bazı problemlerden bahsetmiştir. Bunlar, Safevîlerin batısında genişlemekte olan Osmanlı Devleti ile Horasan'da Özbeklerin ilerlemesinin yarattığı tehditler ve İranlılarla Kızılbaşlar arasında devam etmekte olan güç mücadelesiydi. Yazara göre, problemlere çözüm yolu aramak, hangi problemlerin önce çözülmesi gerektiğine dair doğru tercihi yapabilmek için zeki ve akıllı bir padişah gerekmekteydi. Yazar, burada şu sorunun cevabını aramaktadır: Şah Abbas bunların üstesinden nasıl geldi ve Safevî Devleti'ni zirveye nasıl taşıdı? Yazara göre Şah, önce düzenli ve güçlü bir ordu kurmalı, akabinde önce Özbeklerle sonra Osmanlı ile mücadele etmeliydi ancak Şah, henüz bunları yapacak güce sahip değildi ve bunları yapabilmek için zamana ihtiyacı vardı. Yazar, Şah Abbas'ın bu ihtiyaçlar doğrultusunda orduda yaptığı reformlar hakkında bilgi vermiştir. Bu yeniliklerden biri de Şah Tahmasb döneminde orduya dâhil edilen ve denge unsuru konumundaki Kafkasların, Şah Abbas tarafından üçüncü bir kuvvet olarak orduya entegre edilmesidir. Yazar, iktâ ve toprak sisteminde yapılan değişiklikler hakkında bilgi vermiş, suyurğal, tiyûl, iktâ kelimelerinin anlamlarını ve bu sistemi izah etmiştir.

Şah Abbas'ın şehzadelere yönelik uyguladığı politikalara değinen yazara göre Şah Abbas, Safevî Devleti'ni her bakımdan zirveye taşıyabilmiş olsa da aslında devletin çöküşüne de zemin hazırlamıştır. Şah Abbas, şehzadelerin ve hatta kendi oğullarının üst düzey Kızılbaşlarla irtibata geçmesinden korkar ve bunu önlemeye çalışırdı. Bu nedenle oğullarının çoğunu kör etti ve daha sonra öldürttü. Onun getirdiği uygulamalar yüzünden şehzadelerin eğitim ve irtibatları zedelenmiş oluyor ve vakitlerinin çoğunu haremde geçiriyorlardı. Soofîzadeh'e göre Şah Abbas'ın hükümdarlık süresince gerçekleşen bu uygulama, bir çare olarak görünse de kendisinden sonra tahtı hak edecek bir varis bırakmaması, Safevî Devleti için uzun vadede önemli bir kayıp olacaktı. Yazar, ilerleyen kısımlarda devletin çöküş sebeplerinden bahsederken bu konuya yeniden temas etmiştir.

"Şah Safî (1629-1642)" adlı başlıkta, çoğunlukla Osmanlı-Safevî ilişkileri üzerinde durulmuştur. Özellikle IV. Murat tarafından Bağdat'ın Safevîlerden geri alınışı ve Kasr-ı Şirin Anlaşması (1639) ayrıntılı olarak ele alınıp işlenmiştir. Yazar, bu anlaşmayla yaklaşık 85 yıl boyunca Safevî-Osmanlı çatışmasının yaşanmadığını ve bir barış dönemine girildiğini belirtmiştir.

"Şah II. Abbas (1642-1666)" adlı başlıkta, Şah II. Abbas devrinde komşu ülkelerle ilişkilerin genel olarak barış içerisinde geçtiği bilgisini veren yazara göre, Safevîlerin Dağıstan beylerine hâkimiyetlerini tanıtmış olmalarıyla Türkçe, Kafkasya'da umumi bir konuşma dili hâline gelmiştir.

Yazar, "Şah Süleyman (1666-1694)" adlı başlıkta, Şah Süleyman döneminde yaşanan kıtlık, veba, deprem gibi afetler hakkında bilgi vermiştir. Yazara göre devlet, askerî ve siyasi anlamda zayıflamış, afetler yüzünden büyük bir sıkıntıya düşmüşken Şah Süleyman kendini içkiye, eğlenceye vermiştir.

Yazar, "Şah Sultan Hüseyin (1694-1722)" adlı başlıkta, devletin çöküşüne giden süreç hakkında bilgi vermiştir. Buradaki bilgilere göre, Kızılbaşlar ve saray bürokrasisi arasındaki mücadeleye din adamları da dâhil oldular. Öte yandan 1699'da İran'ın güney bölgesinde yer alan Beluçlar, isyan başlatarak Kirman'ı istila edip Yazd yakınlarına kadar ilerlediler. Bu isyanı bastıramayan Şah, o süreçte Safevî sarayında bulunan Gürcü Prensi Gurgin'den yardım istedi. Kısa bir süre sonra onu Kirman ve daha sonra Kandahar valisi olarak atadı. Yazarın verdiği bilgilerden, Gurgin'in Kandahar'daki kötü politikalarının Safevîlerin sonunu hazırladığı anlaşılmaktadır. Çünkü onun zulmünden bıkan Afgan aşiretler, 1709'da Kandahar'ı ele geçirip

Gurgin Han'ı öldürdüler. 12 Ekim 1722 yılında ise Mahmud Afgan, Safevî Devleti'nin başkenti İsfahan'ı ele geçirdi. Yazara göre, her ne kadar Safevî kanı taşıyan II. Tahmasb ve Nadir Kulu Afşar'ın ortaya çıkmasıyla sekiz aylık olan III. Abbas tahta geçse de bir süre sonra Nadir Kulu Afşar, Afganları İsfahan'dan atacak ve bir müddet sonra Afşar Devleti'ni kuracaktı.

Soofizadeh, "Safevî Devleti'nin Çöküş Sebepleri" adlı başlıkta, devletin çöküş sebeplerini ekonomik, dinî, siyasi ve sosyal açıdan bir bütün olarak incelemiştir. Şah I. Abbas döneminde, şehzadelerin hareme kapatılmasından ötürü eğitimsiz ve beceriksiz kimselerin tahta geçtiğini, dolayısıyla bunun devlet yönetiminde bir zafiyete yol açtığını belirtmiştir. Yazar, eyalet gelirlerinin merkezî hükümete aktarıldığını ve bu paraların kamu refahı yerine sarayın masraflarına harcandığını, bu durumun halkı daha da yoksullaştırdığını ve devletle gönül bağlarının kopmasına neden olduğunu vurgulamaktadır. Yazara göre, devleti çökerten etmenlerden biri de din adamlarının devlet içinde aşırı güç sahibi olmalarıydı. Ayrıca Safevîler, dinî ve Şîî mezhebini siyasi amaçları için kullanıyorlardı. Şîîlerle halkın çoğunluğunu oluşturan Sünniler arasında yaşanan gerilim, Sünni Özbekler ile Osmanlılarla girişilen mücadeleler de devleti askerî, siyasi ve iktisadi açıdan yıpratın etmenler olarak zikredilmiştir.

Yazar, "Safevîler Döneminde Devlet, Halk ve Sosyal Hayat" adlı başlıkta, Safevî Devleti'nin tarihsel süreç içerisinde uğradığı değişimler ve devleti oluşturan yapılar üzerinde durmuştur. Yazarın burada bahsettiği, önceki bölümlerde ayrıntılı olarak ele aldığı dinî (Sünnilik ön plandayken Şîîliğin resmî mezhep olarak kabul edilmesi), kültürel ve ekonomik değişimlerdir. Öte yandan sosyal tabakaya değinen yazar, askerî alanda tarikatın başındakilere yakından destek veren Kızılbaşlar ile idari makamlarda bulunanlar arasındaki iktidar mücadelesini dengelemek için Şah I. Abbas'ın üçüncü denge unsurunu devreye sokmasıyla mevcut toplumsal sınıflandırmanın daha da çok değişime uğradığını belirtmektedir. Yazar, toplumsal tabakayı şu şekilde sıralamıştır:

a) Ehl-i Şimşir ve Ehl-i Kalem. Bunlar devletin kuruluşundan beri şahın yanında yer alan üst düzey komutanlar veya danışmanlar.

b) Din adamları

c) Divan Salarlar. Bürokratik işlerden sorumlu üst düzey görevliler.

d) Büyük feodaller. Tüccar, esnaf ve her bölgeye ekonomik açıdan katkı sağlayabilen kişiler.

e) Köylüler, zanaatçılar, esnaf ve küçük tüccarlar olmak üzere sıradan insanların yer aldığı grup.

Yazara göre bu sınıflandırma, daha sonra özellikle Kaçar Devleti Dönemi'nin de sosyal yapı sınıflandırmasının temelini oluşturmıştır.

Şah'ın görev ve yetkileri hakkında bilgi veren yazar, onların ulaşılmaz bir şahsiyet olmadıklarını belirtmiştir. Özellikle Şah Abbas'ın tebaasının durumundan haberdar olmak için kıyafet değiştirerek çarşı pazarda karıştığını, denetleme yaptığını ve halkı kandıran esnafları cezalandırdığını görüyoruz.

Yazar, İslam toplumunun Batı dünyasındaki gibi özerk ve gelişmiş sivil toplum kuruluşlarından yoksun olduğu algısının yanlış olduğunu, Tüccar ve Zanaatçılar Birlikleri ile Fütüvvet Grupları gibi sosyodinî teşkilatların buna örnek gösterilebileceğini belirtmiştir. Kethüda (muhtar) ile Şehir Zabıtı'nın (Şehremini) görev ve yetkileri hakkında bilgi veren yazara göre Safevî toplumu, erdem merkezli bir toplumdu ve kesinlikle aristokratik bir yönetim sistemine sahip değildi. Devlette soyluluk değil liyakat esastı. Soofizadeh, aktardığı birkaç örnekle bu görüşünü desteklemiştir. Ayrıca hiçbir aşirete çok uzun süreli iktâ tahsis edilmediğini, bunun da Batı'daki gibi toprağa bağlı bir aristokrasi sınıfının oluşmasına engel olduğunu belirtmiştir.

Yazar, son olarak devletin idari makamlarını en üstten alta doğru, saray içi ve saray dışı olmak üzere iki grup hâlinde sıralamış ve bu makam sahiplerinin görev ve yetkileri hakkında bilgi vermiştir. Bahsi geçen makamların sıralaması şu şekilde yapılmıştır: Şah; Vekil ve Vezir Makamları; Vekil; Vezir; Saray İçi Emirler; Kurçibaşı (Bütün iller ve aşiretlerin aksakalıydı. Yüksek Şura Meclisi'nin emirlerinden biri idi ve sadrazamdan sonra ikinci makamı. On bin okçunun komutanıydı); Kullar Ağası (kölelerin başıydı ve askerî terfilerden sorumluydu); Eşik Ağası (saray çalışanlarının reisi olup sarayın düzeninden ve organizasyonlardan sorumluydu); Tüfekçi Ağası (tüm tüfekçilerin başı). Sarayın dışında görev yapan emirler ise şunlardı: Sınır Emirleri; Valiler; Beylerbeyi; Eyaletlerde Bulunan Vezirler; Eyaletlerde Bulunan Sâdırlar (dinî kurumun başı olan Sâdır'ın temsilcileri); Eyaletlerde Bulunan Kurçibaşı.

Sonuç

Bu eser, genel bir Safevî Devleti tarihi mahiyetindedir. Eserde, Safevîlerin etnik ve dinî kökenleri hakkında bilgi verilmiş, Osmanlı-Safevî mücadelelerinin altında yatan ideolojik ve siyasi saikler ortaya konulmuştur. Günümüzde dahi Osmanlı-Safevî ilişkileri, Sünnilik-Şiîlik ekseninde tartışılmaktadır. Ancak bu eser, Safevîlerin bir tarikat olarak ortaya çıktığını, Şah İsmail döneminde devletleştiğini, en yakın rakipleri olan komşuları Sünni Osmanlı Devleti'ne karşı çeşitli kazanımlar elde edebilmek için Sünni Türkmenlerin yoğunlukta olmasına rağmen Şiîliği resmî mezhep olarak benimsediklerini açıkça ortaya koymaktadır. Böylelikle Safevîlerin Şiîliği benimsemelerinin ana motivasyonunun siyasi olduğu, bölgede yayılmacı bir politika izleyebilmek için Kızılbaşlar üzerinden çeşitli politikalar yürüttükleri anlaşılmaktadır. Eserde, sadece Safevî Devleti'nin dinî, siyasi ve askerî faaliyet ve süreçleri ele alınmamış, ayrıca sosyal hayat ve devletin idari makamları hakkında da bilgiler verilmiştir. Dolayısıyla eser, Safevî Devleti'nin siyasi-dinî ideolojisi, tarihi, Osmanlı ve bölge halklarıyla ilişkileri üzerine yapılacak araştırmalara katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

Soofızadeh, A. (2024). *Saferûler (1501-1736)*. Selenge Yayınları.

Makale Bilgisi / Article Information

Atıf/Cite as

Dönmez, B. (2025). Abdolvahid Soofızadeh, 2024, Safevîler (1501-1736). İstanbul, Selenge Yayınları. *SÜREK Alevilik – Bektaşilik ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 4, 122-129.
Dönmez, B. (2025). Abdolvahid Soofızadeh, 2024, Safavids (1501-1736). İstanbul, Selenge Publications. *SUREK Journal of Alevism – Bektasism and Cultural Studies*, 4, 122-129.

Yazar / Author

Belmaz DÖNMEZ

Dr., Bağımsız Araştırmacı

PhD., Independent Researcher

belma.ege16@gmail.com, 0000- 0001-9111-8757

Geliş Tarihi / Received

24 Nisan / April 2025

Kabul Tarihi / Accepted

16 Haziran / June 2025

Yayın Tarihi / Published

30 Haziran / June 2025

Yayın Sezonu/Pub Date Season

Haziran / June

Sayı / Issue

4

Sayfa / Pages

122-129

Makale Türü / Article Types

Tanıtma / Review

Kapsam / Scope

Sosyal ve Beşerî Bilimler / Social and Humanitarian Sciences

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı / Ethical Statement

Araştırmacı verilerin toplanmasında, analizinde ve raporlaştırılmasında her türlü etik ilke ve kurala özen gösterdiğini beyan eder. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

İntihal / Plagiarism

Bu makale, en az iki hakem ve iThenticate programı tarafından incelenerek intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları / Contribution Rates of Authors to the Article

Makale tek yazarlıdır. / The article is single authored.

Çıkar Beyanı / Declaration of Interest

Makalenin hazırlanmasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır. / There is no conflict of interest in the preparation of the article.

Telif Hakkı ve Lisans / Copyright & License

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Yayıncı / Published by

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Hacı Bektaş Veli Araştırma ve Uygulama Enstitüsü / Nevşehir Hacı Bektaş Veli University, Hacı Bektaş Veli Research and Application Institute.